

Moralnost čovjeka prema životinjama u modernom društvu: jednakost kao činjenična tvrdnja

---

Ćaćić, Nikol

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:294186>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Filozofski fakultet u Rijeci

Kulturalni studiji

Akadska godina: 2014./2015.

Mentorica: Iva Žurić Jakovina

MORALNOST ČOVJEKA PREMA ŽIVOTINJAMA U MODERNOM DRUŠTVU: Jednakost kao činjenična tvrdnja

---

Nikol Ćaćić

U Rijeci, 5.7.2015.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
2. JEDNAKOST KAO MORALNA NORMA.....	5
2.1 <i>Etički standardi.....</i>	<i>5</i>
2.2 <i>Jednakost.....</i>	<i>6</i>
2.3 <i>Jednakost životinja.....</i>	<i>7</i>
3. SPECIZAM.....	9
3.1 <i>Starospecizam.....</i>	<i>9</i>
3.2 <i>Novospecizam.....</i>	<i>10</i>
3.3 <i>Nespecizam.....</i>	<i>12</i>
4. EKSPLOATACIJA: OD LJUDI DO NE-LJUDI.....	13
4.1 <i>Seksizam, rasizam i ropstvo.....</i>	<i>14</i>
4.2 <i>Kapitalizam i ugnjetavanje.....</i>	<i>17</i>
5. MORALNO TRETIRANJE NE-LJUDSKOG ŽIVOTA.....	19
5.1 <i>Društveni pokreti.....</i>	<i>19</i>
5.2 <i>PeTA.....</i>	<i>20</i>
5.3 <i>Počeci organizacije PeTA.....</i>	<i>22</i>
5.4 <i>Novospecistička usmjerenja prema nespecizmu.....</i>	<i>23</i>
6. ZAKLJUČAK.....	25
7. LITERATURA.....	28

1. UVOD

Pitanje morala moguće je analizirati iz mnogih aspekata i etičkih stajališta. Ta stajališta u konačnici determiniraju finalno moralno određenje prema kojem se pojedinac ima priliku usmjeravati po pitanju životnih stajališta pa tako i djelovanja. Jedno od vrlo aktualnih moralnih pitanja kroz povijest bilo je pitanje jednakosti. Osim što se kroz povijest neiscrpno polemiziralo o tome pitanju ono bi se ujedno moglo smatrati i problemom koji se nastojao riješiti. Sagledamo li samo problem jednakosti ljudi na svijetu može se uočiti koliko se zapravo dugo nastojalo postići jednakost svih ljudi bez obzira na rasu, klasu, spol, vjeroispovijest, spolnu orijentaciju ili naciju kojoj pripadaju. Problem nejednakosti ljudi na svijetu na žalost još uvijek je aktualan te na temelju toga bivamo svakodnevno u doticaju s obrazloženjima i teorijama koje nas podsjećaju kako taj problem ni u kojem smislu ne bi trebao više biti aktualan. Do sada se uspjelo riješiti problem robovlasničkog društva te problem jednakosti i prava žena, ako ne potpuno u praksi onda barem u teoretskom i moralnom pogledu, međutim, sva ta i još mnoga pitanja nejednakosti među ljudima još uvijek bivaju jedni od glavnih izvora diskusije koliko u mikrodiskurzu toliko i u makrodiskurzu.

Jedno od pitanja nejednakosti smatram vrlo bitnim, međutim, nedovoljno ozbiljno shvaćenim i popraćenim, a to je pitanje jednakosti i prava ne-ljudskih bića u odnosu na ljudska bića. To pitanje nastojat ću podrobnije analizirati kroz ovaj rad te nastojati ukazati na neispravnost ljudskih praksi po pitanju nemoralnog odnošenja i ne poštivanju životinja kao živih bića koja bi trebala biti jednaka ljudima s obzirom na moralne i etičke vrijednosti koje bi trebale biti prihvaćene ukoliko se životinje ne smatra bezvrijednim bićima na temelju toga što ne pripadaju ljudskoj vrsti. Prvo ću predstaviti moralna i etička stajališta Petera Singera na temelju kojih se može uočiti zbog čega bi se ljudska i ne-ljudska bića trebala razumijevati kao jednaka s obzirom na teoriju jednakog uvažavanja interesa iz njegovog djela *Praktična etika*,

kojima sva živa bića nastoje ne postići osjećaj boli i patnje. Zatim ću se usmjeriti na obrazloženje pojma specizma kao diskriminaciji bića na osnovi vrste kojoj pripada, prema autorici Joan Dunayer te obratiti pozornost na tri različita stajališta po pitanju specizma: starospecizam, novospecizam i nespecizam. Definicijama ovih triju stajališta olakšat će se čitateljevo razumijevanje nadolazećih obrazloženja neizbježnog poimanja životinja kao potpuno jednakima s ljudima. Ukazat ću na povezanost ljudske eksploatacije, ropstva i nejednakosti sa životinjskom eksploatacijom, nejednakosti i ubijanjem kroz djelo *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies* autorice Margo DeMello. A u konačnici ću prikazati primjere mogućnosti djelovanja u svrhu minimaliziranja patnje i eksploatacije životinja te ukazati na mogućnosti djelovanja koja mogu dovesti do zadovoljavanja nespecističkih standarda.

2. JEDNAKOST KAO MORALNA NORMA

Kroz povijest su se norme jednakosti često mijenjale te se otvara pitanje kako je uopće moguće odrediti norme koje determiniraju jednakost ljudi pa i svih živih bića na svijetu. Danas je jednakost ljudi na svijetu prvenstveno pitanje međuodnosa pojedinaca u moralnom kontekstu, te pitanje toga kako je taj međuodnos definiran s obzirom na dominirajuće standarde postavljene od dominantne elite, no, pitanje na koje se svakako treba usmjeriti pažnju jest što determinira moralnost ljudi prema drugim bićima te kako bi trebalo odrediti odnose ljudskih i ne-ljudskih bića.

2.1 Etički standardi

Pitanje etičkih standarda nužno je razumijevati i pozicionirati u subjektivni doživljaj koji pojedinac stječe kroz iskustva uzročno posljedična njegovim uvjerenjima. Naravno, to vrijedi ukoliko se smatra da ne postoje određene univerzalne etičke norme. Primjerice, ukoliko netko vjeruje kako je neispravno lagati, krasti, varati itd. živjet će u skladu sa svojim uvjerenjima, međutim, neispravno bi u ovom kontekstu bilo, osobu s uvjerenjem da je ispravno lagati u određenim situacijama, izolirati od bilo koje poveznice s etičkim standardima koji se subjektivno konstruiraju: „...moramo dopustiti da oni s nekonvencionalnim etičkim uvjerenjima još uvijek žive prema etičkim standardima, *ako vjeruju iz bilo kojeg razloga, da je ispravno činiti kako čine.*“ (Singer, 2003, p.7). Etički su standardi u tom smislu opravdavanje načina života pojedinca. Oni, dakle, nisu savršeno potkrijepljeni i opravdani iz perspektive svakoga pojedinca. Australski filozof Peter Singer stoga naglašava kako nedostaci etičkih sudova u praksi zasigurno imaju nedostatke i u samoj teoriji, tako da ideja nekih ljudi o etičkim sudovima kao određenim kratkim pravilima poput *nemoj krasti* ili *nemoj ubiti* (moj kurziv) zasigurno ne može biti primjenjiva na složenost života pošto slijeđenje tih pravila može dovesti do toga da se ona međusobno sukobljavaju ili mogu dovesti do

katastrofe. Primjer koji Singer navodi jest kontradikcija u razumijevanju etičkog standarda *nemoj lagati*. Dakle, ukoliko pojedinac živi u nacističkoj Njemačkoj i Gestapo mu pokuca na vrata u potrazi za Židovima, zasigurno bi bilo ispravno lagati o tome da Židovi nisu skriveni na njegovom tavanu, a ukoliko ne laže djelovat će prvenstveno s namjerom da ispuni svoje interese kako ne bi bio kažnjen od strane Gestapa ukoliko ga se uhvati u laži. Osobne etičke sudove, stoga, nužno je prilagoditi tuđim interesima jednako kao i svojim interesima: „...dajte istu težinu interesima drugih kao što je dajete vlastitim interesima.“ (Singer, 2003, p.8). S ciljem da pojedinac djeluje što moralnije u domeni etičkih standarda, nužno je, dakle, da djeluje po maksimi za koju bi htio da postane opće prihvaćena te da se jednaka maksima odnosi na njega kao i na druge (Singer, 2003) jer bi Nijemac, da se nalazi u situaciji Židova u tom trenutku, vrlo vjerojatno htio da se za njega u tom trenutku isto laže.

2.2 Jednakost

Ukoliko se postavi tvrdnja da su svi ljudi jednaki potrebno je definirati na što se točno želi inicirati tom tvrdnjom. Sagleda li se s perspektive fizičkog izgleda odmah se uočava kako ljudi zapravo nisu nimalo jednaki. Neki su visoki, neki su niski, neki imaju tamniju boju kože dok drugi imaju svjetliju boju kože... U kontekstu fizičkog izgleda bi se, dakle, moglo reći kako tvrdnja da su ljudi jednaki nikako ne drži vodu. Međutim, sagleda li se iz perspektive etičkih odrednica jednakosti ljudi situacija se drastično mijenja: „Jednakost je osnovno etičko načelo, a ne činjenična tvrdnja.“ (Singer, 2003, p.16). Jedina činjenica, u ovom kontekstu, jest da se ljudi razlikuju, no, pitanje jednakosti pripada drugoj domeni.

Po pitanju jednakosti je, stoga, nužno osloniti se na uvažavanje interesa svih pojedinaca te time Singer naznačuje na osnovno načelo jednakosti: „načelo jednakog uvažavanja interesa“ (Singer, 2003, p.16). U tom slučaju ponovno se možemo vratiti na primjer Nijemca i Židova u nacističkoj Njemačkoj. Ukoliko Nijemac ne slaže Gestapu da se na njegovom tavanu ne kriju Židovi, jasno je da će Židovi u ovom slučaju izgubiti mnogo više nego što će

Nijemac dobiti. Židov će izgubiti slobodu, a vrlo vjerojatno i život, dok je jedino što će Nijemac dobiti konformistička iluzija da je učinio što je morao učiniti kako bi sebe oslobodio od mogućih problema. Gubitak Židova u ovom slučaju mnogo je značajniji nego dobitak Nijemca.

Načelo jednakog uvažavanja interesa nam kao jedinu opciju ostavlja mogućnost da pojedinac mora uvažavati interese svih drugih pojedinaca bez obzira na karakteristike i sposobnosti koje ga obilježavaju. Jedino što je relevantno u ovom slučaju jesu interesi pojedinaca koji se svima jednako moraju uvažavati. Bitna stavka je da inteligencija pojedinca nema nikakvu ulogu u određivanju važnosti interesa pojedinca poput „interesa za izbjegavanjem boli, za razvijanjem vlastitih sposobnosti, za zadovoljavanjem osnovnih potreba za hranom i stanovanjem...” (Singer, 2003, p.17). Na taj način se isključuju mogućnosti za diskriminaciju na temelju intelektualnih ili tjelesnih sposobnosti te svi ljudi bivaju jednaki pred načelom jednakog uvažavanja interesa (Singer, 2003).

2.3 Jednakost životinja

Do sada smo razjasnili kako se jednakost ljudi određuje na temelju interesa koje posjeduju a oni nisu determinirani njihovim intelektualnim i tjelesnim sposobnostima. Svi su ljudi, dakle, jednaki te svi ljudi imaju jednake mogućnosti za sreću i blagostanje ukoliko se primjenjuje etičko načelo jednakosti uvažavanja interesa.

Kada se postavi pitanje jednakosti ne-ljudskih bića s ljudskim bićima Singer daje jednako obrazloženje. Dakle, ne-ljudsko biće, kao i ljudsko biće, teži zadovoljavanju svojih interesa te prema ovoj teoriji životinje bivaju postavljene u jednaku liniju s ljudima po pitanju uvažavanja interesa. Fizičko razlikovanje ljudskih i ne-ljudskih bića, u ovom slučaju, ne može determinirati nejednakost ljudi i životinja. Jednako kao i po pitanju jednakosti među ljudima, nužno je da jednakost ljudskih i ne-ljudskih bića ima težinu činjenične tvrdnje. Po pitanju jednakog uvažavanja interesa, životinje i ljudi morali bi biti jednaki. Ukoliko se jednakost

životinja i ljudi razumijeva prema, ovoj, do sada razrađenoj tvrdnji, životinje bi, jednako kao i ljudi morale biti pred zakonom zaštićene po pitanju kršenja njihovih prava. Ne bi ih se, dakle, smjelo ubijati, mučiti ili na bilo koji način eksploatirati jer bi se ti postupci suprotstavljali njihovim interesima koji su prethodno navedeni.

U poglavlju *Jednakost za životinje?* prvenstveno se dotiče problematike prava ne-ljudskih bića te kritizira specistička stajališta, gdje ljudska vrsta smatra patnju druge vrste manje bitnom nego uskraćivanje razvitka i sreće ljudskoj vrsti, te, ujedno, antropocentrička ljudska stajališta. On se, dakle, zalaže za jednakost ne-ljudskih bića s ljudskim bićima na temelju načela jednakosti uvažavanja interesa koje je prethodno spomenuto. Primarno se, u ovom poglavlju, osvrće na interes životinje da ne osjeća bol: „Nije pitanje mogu li *misлити*?, niti je pitanje mogu li *govoriti*?, već je pitanje mogu li *patiti*?“ (Bentham, navedeno u Singer, 2003). U kontekstu etičkog načela jednakosti uvažavanja interesa se, stoga, ne može ignorirati patnja niti jednog (ljudskog) bića. Problem se javlja u činjenici da ljudski specisti smatraju kako je bol koju osjeća bilo koje ne-ljudsko biće, manje vrijedna od boli koju može osjećati ljudsko biće. Međutim, pošto ne-ljudska bića izjednačava s ljudskim bićima s namjerom da ukaže na vrijednost života i interesa ne-ljudskih bića navodi primjer gdje kamen ne bi mogao imati interese jer kamen ne može patiti, stoga, s njim možemo činiti što nas je volja dok miš osjeća bol te ima interes ne postići tu bol pošto može patiti. S njime na temelju jednakosti uvažavanja interesa ne bismo smjeli postupati tako da mu zadajemo patnju: „Bez obzira na narav bića, načelo jednakosti zahtjeva da se patnju - onoliko koliko se mogu praviti grube usporedbe – računa jednako kao sličnu patnju bilo kojeg drugog bića.“ (Singer, 2003, p.44)

Međutim, kako znamo da životinje osjećaju bol? Singer to objašnjava na vrlo jednostavnom primjeru. Kao što djeca dok su malena i nemaju razvijenu govornu komunikaciju ukazuju na svoju bol kroz plač i mimiku, tako i kod životinja možemo uočiti kada osjećaju bol. Svaka životinja ukazuje na svoju bol agoničnim glasanjem. Životinjska i

ljudska bol i patnja su, dakle, jednaki te i jedni i drugu imaju interes ne doseći nijedno od navedenog. U ovom kontekstu su ljudska i ne-ljudska bića jednaka u odnosu na načelo jednakosti uvažavanja interesa.

3. SPECIZAM

Termin specizam uveo je Richard Ryder 1970. godine te njime ukazao na oštro moralno razlikovanje ljudi od ostalih živih bića na zemlji od strane nekih ljudi. Autorica knjige *Specizam*, Joan Dunayer, odmah u prvom paragrafu knjige navodi kako je bilo koji način oduzimanja slobode nekoga bića specizam: „Kad god vidite pticu u kavezu, ribu u posudi ili neljudskog sisavca na lancu, gledate specizam. Ako vjerujete da pčela ili žaba imaju manje prava na život i slobodu od čimpanze ili čovjeka, ili smatrate da su ljudi superiorni drugim životinjama, potpisujete specizam. Ako posjećujete vodene zatvore i zooške vrtove, idete u cirkuse gdje se izvode 'točke sa životinjama', nosite ne-ljudsku kožu ili dlaku, ili jedete meso, jaja ili proizvode od kravljeg mlijeka, vi primjenjujete specizam. Zagovarate li 'humanije' klanje pilića ili manje okrutno zatočavanje svinja, vi održavate specizam.“ (Dunayer, 2004, p. 29). Specizam je, dakle, prema Dunayer, bilo kakav način diskreditiranja ili oduzimanja slobode ne-ljudskim bićima. Prema njenoj teoriji specistički je ne-ljudska bića koristiti ili shvaćati u bilo kojem pogledu za bilo kakve ljudske trivijalne potrebe te ih „...isključiti...iz potpune i jednake moralne obzirnosti iz *bilo kojeg* razloga“ (Dunayer, 2004, p.33)

3.1 Starospecizam

Starospecistička teorija zagovara ideju da ne-ljudske životinje nemaju nikakva prava i ne zaslužuju nikakav moralni obzir kao ljudi. Oni smatraju opravdanim ozljeđivati i ubijati ne-ljudske životinje za bilo kakvu ljudsku korist te iz njihove perspektive ne-ljudi postoje samo radi „...zadovoljstva i upotrebe, čineći jednu skupinu pogodnu za izrabljivanje.“ (Dunayer,

2004, p.37). Svoja stajališta opravdavaju tezom kako ne-ljudska bića nisu u nikakvom pogledu svjesna sebe te zbog toga ne mogu na nikakav način patiti ili osjećati bol. Prema njima moralnost prema ljudima opravdana je iz jednostavne činjenice što ljudi pripadaju pravoj vrsti dok životinje nisu stvorene s tom privilegijom te na temelju toga nije krivična njihova eksploatacija, močenje i ubijanje (Dunayer, 2004).

3.2 Novospecizam

Novospecistička teorija zagovara prava samo nekih ne-ljudskih bića koji u suštini, najviše nalikuju ljudima po ponašanju. Njihova morala podjela nalazi se između ljudi i većine ne-ljudskih bića te ljudima pridaju više prava nego bilo kojim drugim bićima (Dunayer, 2004).

Dunayer analizira stajališta Petera Singera po pitanju jednakosti ljudi i životinja te njegove teorije proglašava specističkim na temelju nekoliko tvrdnji koje on govori. Autorica smatra problematičnim činjenicu da Singer svjesnim bićima (u koje ubraja sve ljude i prema Dunayer skoro sve sisavce) daje jednak obzir samo po pitanju patnje, no, ne po pitanju temeljnih prava među kojima je i pravo na život. Međutim, ona ujedno naglašava da Singer pridaje prava malom broju životinja poput ljudi, čovjekolikih majmuna i drugih sisavaca. Kada je riječ o drugim živim bićima Singer je utilitarist pošto smatra da bi se „...patnja svake individue trebala jednako računati, no nitko nema prava koja se ne smiju prekršiti. Dobrobit ili život jedne individue može biti žrtvovan radi 'većeg dobra'.“ (Dunayer, 2004, p.113). On smatra prihvatljivim neka ne-ljudska bića žrtvovati i zamijeniti drugima ukoliko ta bića zbog toga nisu patila. No, Dunayer naglašava, da je Singer dosljedan utilitarist, onda bi smatrao prihvatljivim ubiti nesretne ljude za dobrobit sretnih ljudi, međutim, on ograđuje „... 'normalne' ljude (i neke druge sisavce) iz ovog utilitarizma.“ (Dunayer, 2004, p. 113).

Singer dakle smatra da je gora situacija kada se ubije odraslog čovjeka koji ima sposobnost planiranja za budućnosti i osjećaj samosvijesti nego kada bi se ubilo štakora koji

ne posjeduje te karakteristike. Samosvijest je dakle jedna od temeljnih opravdanja njegovih utilitarističkih stajališta koja Dunayer oštro kritizira (Dunayer, 2004). U enciklopediji Williama P. Banksa *Encyclopedia of Consciousness* Mogu se pronaći mnoga istraživanja i otkrića vezana uz svijest bića na svijetu iz psihološke perspektive. Tako u poglavlju *Animal Consciousness* D. B. Edelman govori o istraživanjima koja su utjecala na otkrića vezana uz svijest životinja.

Nakon demonstracije Gordona Gallupa 1970. godine, gdje se anestetiziranim čimpanzama koje su bile označene s crvenim kontrolnim točkama na nedostižnom mjestu njihova tijela i na čelu, izneseno je nekoliko tvrdnji o tome kako neke životinje posjeduju samosvijest. Čimpanze koje su bile u istraživanju, postavljene su pred ogledalo te svjesno uočavale crvenu točku na njihovom čelu. Kritike koje je ovaj test zadobio, prvenstveno su bile vezane uz činjenicu da nemaju sve životinje jednako razvijene senzorne modalitete te zbog toga nemaju mogućnost postići vizualnu samospoznaju.

Svijest se smatra produktom prirodne selekcije prema Darwinu (Edelman, 2009). Međutim, ideja životinjskog uma propadala je tijekom dvadesetog stoljeća pogotovo nakon što John Watson, osnivač Američke biheviorističke škole, proglašava tu ideju irelevantnom u razumijevanju životinjskog ili ljudskog ponašanja. Nadmoć te teorije utjecala je na mnoge generacije psihologa i filozofa u proučavanju životinjske svijesti.

Tipovi dokaza o životinjskoj svijesti najčešće se vezuju uz životinjsku sposobnost komunikacije. Ljudski sistem komunikacije, jezik, smatra se jednim od najsofisticiranijih i razvijenijih tipova komunikacije. Tri studije smatraju se najbitnije u proučavanju svijesti ne-ljudskih bića: neuroanatomija, neuropsihologija i biheviorizam. Alan Cowey i Petra Stoerig stoga proveli su istraživanje s makak majmunima gdje su bili trenirani dotaknuti područja video površine gdje su se pojavljivali stimulansi. Bili su sposobni razaznati stimulanse koji su

bili u njihovoj vidnoj hemisferi. Rezultat je bio da nisu bili u mogućnosti razaznati razliku između hemisfere koja jest u njihovom vidnom polju i one koja nije.

Svakako, Dunayer bi ovakvu vrstu dokaza o životinjskoj svijesti, koji su dobiveni istraživanjima na životinjama smatrala specističkim i neprihvatljivim. Međutim, ovakva vrsta psiholoških istraživanja je prihvaćena te se ovi rezultati smatraju dokazima o postojanju životinjske samosvijesti. Ovi dokazi su, ponovno, provedeni samo na nekim sisavcima dok su druge životinje isključene iz ovih istraživanja. No, Dunayer bi naglasila kako je naša nesposobnost da znamo o svjesnosti drugih bića svakako dokaz da se ne bi trebali usuđivati suditi o njihovoj samosvijesti (Dunayer, 2004). Za nju samosvijest životinje evidentna je već u činjenici da traži sredstva za preživljavanje poput hrane i skloništa, te da razumijeva situacije kada se nalazi u opasnost. Bilo koje istraživanje samosvijesti životinja provodi se na nekoliko individua određene vrste, te prema Dunayer to ne može biti legitiman dokaz o samosvijesti te vrste jer je svaka životinja različita individua, poput ljudi (Dunayer, 2004). Jednako kako se ne može suditi o cjelokupnoj ljudskoj vrsti na osnovi nekoliko ljudskih ispitanika, tako se ne može suditi niti o određenoj životinjskoj vrsti u odnosu na nekoliko ispitanika njene vrste.

3.3 Nespecizam

Nespecistička teorija zagovara emancipiranje svih ne-ljudskih bića od bilo koje vrste ljudske eksploatacije, zlostavljanja i ubijanja ne-ljudi. Dunayer tvrdi kako bi bilo tko, tko iole smatra nužnim boriti se za prava i emancipaciju životinja morao zauzeti nespecistički stav. Ona smatra da: „ Po definiciji, svjesna bića doživljavaju. Sposobnost doživljavanja trebala bi osigurati zakonska prava, jer ta sposobnost stvara potrebu za zaštitom. S obzirom na sklonost ljudi da bespotrebno povređuju druge životinje, ne-ljudima trebaju zakonska prava da bi ih zaštitili od ljudi. Na primjer, potrebna su im prava na život i slobodu.“ (Dunayer, 2004, p.161). Njen stav, dakle, seže daleko izvan granica jednakosti koju zagovara Peter Singer sa

svojom teorijom jednakog uvažavanja interesa. No, moralni stavovi koje ona zagovara po pitanju jednakosti životinja i ljudi, snažno su usmjereni prema esencijalnom poimanju vrijednosti tuđega života, bez obzira na to je li taj život ljudski ili ne ljudski. Za nju nijedan život ne smije biti potraćen jer: „Zasužnjivanje je pogrešno, ubijanje je pogrešno, i uzrokovanje patnje nevinim bićima je pogrešno. U punoj mjeri kao i ljudi, svi ne-ljudi imaju pravo na život, slobodu i ostala temeljna prava. Ljudi to poriču iz samo jednog razloga: specizma.“ (Dunayer, 2004, p.202)

4. EKSPLOATACIJA: OD LJUDI DO NE-LJUDI

Ne-ljudska bića bivaju u velikom broju eksploatirana od strane ljudskih bića, međutim, ujedno je evidentno da mnoga ne-ljudska bića žive u harmoniji i partnerstvu s ljudskim bićima. Jednaka se situacija može iščitati u ljudsko-ljudskim odnosima kroz povijest. Mnogi znanstvenici smatraju kako je patnja i eksploatacija životinja nužno povezana s patnjom i eksploatacijom ljudi kroz povijest. (DeMello, 2012)

Prvi primjeri specističke ljudske moći nad životinjama najjasnije se mogu iščitati iz početaka pripitomljavanja životinja koje zatim bivaju uzgajane kao 'životinje za jelo'. Dakle, razvojem poljoprivrede razvija se i ideja ljudske kontrole nad životinjama u svrhe ljudskih potreba, no, bitno je naznačiti kako se razvojem poljoprivrede započinje razvijati i ugnjetavanje ljudi. Zapčinje robovlasničko društvo koje je prema antropologinji Margo DeMello vrlo vjerojatno proizašlo od ideje vladanja nad životinjama: „Vrlo je vjerojatno kako je odluka o uporabi ljudi kao robova proizašla iz uporabe životinja za hranu i izvor rada.“ (DeMello, 2012, p.257). Dolazi do društvene stratifikacije te se nejednakost među ljudima, kao i nejednakost ljudi i životinja može početi percipirati kao institucionalizirana nejednakost koja se manifestira u hijerarhijskoj strukturi društva. Dolazi do otuđivanja određenih

društvenih slojeva od strane vladajućih elita. Jedan primjer, da je takvo funkcioniranje društva evidentno i u ne tako dalekoj prošlosti jest uspješnost Nacističkog otuđivanja Židova tako da su ih izjednačavali s ne-ljudskim, opasnim, izvanzemaljskim... Jedino nužno u otuđivanju skupine ljudi ili životinja jest, dakle, oduzimanje njihove poveznice s društveno konstruiranim vrijednim komponentama (DeMello, 2012). Britanski politički filozof Edmund Burke je primjerice u pokušaju da opiše ljude koji su podržavali Francusku Revoluciju iskoristio termin 'svinjsko mnoštvo' kako bi referirao na ludost i neprihvatljivost toga te je to samo jedan primjer toga da se ljudi koji se smatraju inferiornima uspoređuju sa životinjama kojima su oduzete društveno konstruirane vrijednosne komponente. Linija između onih koji bi navodno mogli biti ispravno tretirani i onih koji navodno ne bi mogli biti ispravno tretirani se stalno mora mijenjati kako bi se ispunili zahtjevi onih koji imaju moć. Tako je engleski profesor Robert Gray zaključio kako je u redu kolonizirati zemlju Indijanaca zbog njihovog animalnog izgleda pa pošto niti svi ljudi ne mogu biti ispravno tretirani, tako niti sve životinje ne mogu biti ispravno tretirane (DeMello, 2012). Nejednakost ljudi potencirana njihovim uspoređivanjem sa životinjskim karakteristikama koje prema specističkim stajalištima, stoga, nemaju mogućnost na slobodu, prava i humano tretiranje.

4.1 Seksizam, rasizam i ropstvo

Pošto se životinjsko ljudska nejednakost sve više uspoređuje s nejednakosti ljudi, nužno je osvrnuti se na nejednakosti poput seksizma, rasizma i ropstva te uočiti kakve poveznice su uključene u te diskriminacije a imaju veze sa životinjama.

Antropologinja Sherry Ortner podređenost žena spram muškaraca objašnjava tezom da su žene simbolički uvijek povezane s prirodom dok se muškarci povezuju s kulturom. Priroda ima dakle podređenu poziciju spram kulture. Ortner to objašnjava na način da su komponente ženina tijela nepotrebne u preživljavanju ljudske rase, te komponente korisne su samo za razmnožavanje te ju sputavaju (poput većih grudi ili trudnoće). Muškarci ne posjeduju takvu

vrstu 'problema' koji ih sputava te su se time uspjeli usmjeriti drugim stvarima poput konstruiranja kulture. Ženina poveznica s prirodom ju dakle kroz povijest sve više povezuje s animalnošću te ju se naziva: kravo, gusko, kobilo... Životinje i žene su, dakle, gotovo jednako podređene kroz povijest jer ih se uspoređuje jedne s drugima (DeMello, 2012). Žene su tretirane poput objekata kroz pornografiju, gledaju im se samo dijelovi tijela (grudi, stražnjica, usne...) koji su zatim konzumirani kroz pornografiju i seksualno nasilje dok su životinje jednako tako tretirane poput objekata, ubijane i konzumirane kao hrana. Poveznica se može povući između dvaju nejednakosti koje su priložene te uočiti kao su one rezultat određenih moralnih normi konstruiranih od strane vladajuće grupe ljudi, što su u ovom slučaju muškarci (DeMello, 2012).

Kada je riječ o nejednakosti po pitanju rase, to jest rasizma, uočavaju se jednake poveznice sa životinjama. Afroamerikanci su za vrijeme ropstva bili tretirani poput životinja i nazivani životinjama, oduzimala su im se djeca, kupovalo ih se i prodavalo kao životinje te sve to samo u svrhu dehumaniziranja. Opravdanja koja su se koristila u svrhu ropstva jesu da crnci ne osjećaju bol ili ljubav prema svojoj djeci te se ujedno govorilo da su oni sretniji kada su robovi nego što bi bili da su slobodni te je ropstvo bilo vrlo bitna komponenta ekonomije Amerike postavljalo se pitanje: „...how could plantation owners expect to do without it?“ (DeMello, 2012, p.266). Jednaka su današnja opravdanja po pitanju oduzimanja prava životinja. Za njih se jednako tako smatra da ne osjećaju bol, da se ne vežu uz svoje mlade, da su sretniji kada se nalaze na farmama ili zoološkim vrtovima te da agrikultura ne bi mogla opstajati da se životinje ne eksploatiraju (DeMello, 2012). Promjene po pitanju nejednakosti među ljudima se događaju kroz povijest korak po korak, pa je ropstvo ukinuto, žene su počele dobivati pravo glasa te možda u skladu s tim tokom događaja dođe i do razvoja prava za ne-ljudska bića. Njemački filozof Theodor Adorno rekao je: „Auschwitz započinje svaki put kada netko pogleda u klaonicu i pomisli: to su samo životinje.“ (DeMello, 2012, p.268).

Unatoč praksi uspoređivanja ljudi, koji imaju manje prava, sa životinjama, uspoređivanje ljudskih tragedija sa životinjskim tragedijama biva obilježeno neprihvatljivim i kontroverznim. Primjerice, kada je Ingrid Newkirk, predsjednica PETA-e, organizacije za prava životinja, usporedila smrt šest milijardi kokoši u klaonicama na godinu sa smrću šest milijuna Židova u koncentracijskim logorima došlo je do burne kritike, gdje se smatralo neprihvatljivim te dvije situacije uspoređivati, pošto se na taj način težina ljudske tragedije reducira (DeMello, 2012). „Kada je u pitanju pokret za zaštitu prava životinja, treba naglasiti da je priznavanje moralnog dostojanstva životinja novina u zapadnoj kulturi.“ (Vukelić, 2012, p.198)

Postojanje moralnog dostojanstva kod životinja nije ukorijenjeno u antropocentričnoj kulturi u kojoj zapadno društvo djeluje te je jedina motivacija za osnivanje društvene organizacija za zaštitu prava životinja suosjećanje i empatija. Naravno, neprofitna organizacija, poput PETA-e, djeluje globalno te mora na neki način pridobiti podršku kako bi bila obezbjeđena resursima kojima bi mogla uspješno funkcionirati te to čini 'menadžmentom emocija' (Vukelić, 2012). Emocije koje se izazivaju ovise o cilju koji organizacija želi postići te kada im je cilj udomljavanje životinja pobuđuju suosjećanje i sažaljenje kod pojedinaca kako bi cilj bio ostvaren. Ako je u pitanju kažnjavanje u slučajevima zlostavljanja životinja nastoji se postići stanje moralnoga šoka pojedinca koji bi rezultirao ljutnjom i bijesom. U tim slučajevima koriste se šokantni vizualni materijali s opisima događaja (Vukelić, 2012). Newkirk je u usporedbi klaonice s koncentracijskim logorima koristila slike žrtava Holokausta u reklami te kampanju nazvala „Holocaust on your Plate“ (DeMello, 2012).

Ovakve strategije menadžmenta emocija može se uočiti na svakoj službenoj stranici i svakom pokretu organizacija za zaštitu prava životinja, pa tako i na stranicama PETA-e.

Primarno se uočavaju šokantne vijesti zlostavljanja i ubijanja životinja, te se nude alternative na problematike koje oni postavljaju u prvi plan. Njihov rad se, dakle, prvenstveno svodi na uočavanje i eliminiranje nepravde nad životinjama, a time potiču i reakciju ljudi koji ih podupiru. Uspjehe u slučajevima kojima se bave jednako tako objavljuju na svojim službenim stranicama, međutim, kako bi ih se uočilo treba za njima tragati.

Problem uspoređivanja ljudskih i životinjskih patnji prema DeMello jest, dakle, što se životinje često smatra nejednake ljudima, na taj se način značajnost ljudske patnje reducira u očima recipijenta. Da se za vrijeme robovlasništva u Americi uspoređivalo patnje robova s patnjom robovlasnika vjerojatno bi se jednako tako smatralo kontroverznim povlačiti linije između ta dva primjera. Ljudi stoga nastoje pokušati ukazati na besmisao aktivizma za životinje suprotstavljajući mu druge probleme poput gladi u svijetu, zlostavljanje, siromaštvo... no, nužno je uzeti u obzir kako je težina svih tih problema jednaka te se treba posvetiti svakom od njih a ne diskreditirati jednu vrstu problema na temelju društveno konstruiranih vrijednosnih normi (DeMello, 2012).

4.2 Kapitalizam i ugnjetavanje

Kapitalistički sustav koji je danas aktualan u velikoj većini svijeta funkcionira na temelju potplaćivanja radnika i kontroliranja ostalih troškova kako bi vlasnici dobivali profit. Radnici, dakle, proizvode produkte na temelju kojih se postiže profit no oni ne dobivaju nikakve beneficije na temelju toga. Stoga bivaju eksploatirani u svrhu profita kapitalista (DeMello, 2012).

Mnogi znanstvenici zaključuju kako je razvoj ugnjetavanja životinja i ljudi eskalirao s razvojem kapitalizma. Pošto je kapitalizam ekonomski sustav baziran na privatnom posjedovanju, natjecanju i eksploataciji te sve to u svrhu maksimizacije profita. Jednako kako

su ljudi u ovom slučaju eksploatirani, tako su i životinje eksploatirane. Životinje su u ovom sustavu resursi: „...ne rad, oni su smatrani faktorom produkcije. Limitiranje troškova povezanih uz životinjsku poljoprivredu znači mogućnost povećavanja profita.“ (DeMello, 2012, p. 237). Iz tog razloga sa životinjama se postupa nehumano te im se oduzimaju i najosnovnija prava i potrebe koja živa bića priželjkiju. Modificira ih se kako bi rasli što brže, hrani ih na način kako bi njihovo meso bilo čovjeku što ukusnije bez obzira što životinje pate zbog nedostatka željeza ili vitamina (Singer, 2003) te time bili što prije ubijeni i stavljeni na prodaju poput proizvoda. Uskraćuje im se dnevno svjetlo, pokretljivost pa čak i mogućnost da se sjednu ili legnu samo iz razloga što to nebi bilo u svrsi profita kapitalista. Ispituju se novi kozmetički preparate na životinjama samo kako bi ih pozicionirali na tržište iako postoji već mnoštvo kozmetičkih proizvoda koji nisu štetni za čovjeka te ujedno nisu niti testirani na životinjama (Singer, 2003). S obzirom da su sve potrebe tih životinja uskraćene, u svrhu profita, vrlo se pažljivo zataškavaju uvjeti njihovih života samo kako nebi došlo do njegova pada.

Ovakva vrsta ekonomskog sistema gdje se uvjeti rada ljudi i humano tretiranje životinja ignorira prenosi se i u sam vladajući politički sistem. Njemu se prilagođava zakonodavstvo kao i regulativni sistemi. Sve više mesa, koje bi trebalo biti za prehranu ljudi, se proizvodi, no, ironično je da je ujedno i sve više gladnih ljudi u svijetu. Prema Singeru ljudima koji žive u industrijaliziranim društvima u prehrani nije niti potrebno meso, ljudi su u mogućnosti jesti sve što im je potrebno, meso je u tom slučaju samo luksuz, nije nužno za preživljavanje. Ujedno napominje kako uzgajanje životinja u mesnim industrijama „...nije učinkovit način proizvodnje hrane, budući da je većina konzumiranih životinja utovljena žitaricama i drugom hranom koju smo mogli jesti izravno.“ (Singer, 2003, p.47). Unatoč eksploataciji i hiperprodukciji životinjskog mesa koje se pozicionira na tržište, nisu samo životinje te koje zbog toga ispaštaju. Takav ekonomski i politički sistem šteti društvu i okolini jednako koliko i

životinjama koje se proizvode kako bi bile ubijene a još do toga trenutka u neprihvatljivim uvjetima patile.

5. MORALNO TRETIRANJE NE-LJUDSKOG ŽIVOTA

Jednako kao što postoji mnoštvo specističkih postupaka u svijetu koji bivaju rezultat kapitalističkog sistema koji je vrlo aktualan, ujedno postoje i nespecističke organizacije koje nastoje djelovati u svrhu onih koji ne mogu govoriti sami za sebe.

Svijest o nesavršenosti okoline i društva u kojem se nalazimo ipak nije iščeznula te na nju pažnju okreću društvene organizacije koje nastoje ostvariti interese društva i otvoriti vrata ka kvalitetnijem životu. One su potaknute nezadovoljstvom građana i temelje se na kolektivnom djelovanju u cilju rješavanja problema kojima se bave. Organizacije koje djeluju u svrhu borbe za etička prava životinja, prvenstveno djeluju altruistički, te je njihov cilj postići blagostanje deprivilegirane grupe kojoj članovi organizacije ne pripadaju.

5.1 Društveni pokreti

Sredinom devetnaestog stoljeća njemački pisac Lorenz von Stein uvodi koncept društvenog pokreta kao modernog fenomena koji se znatno razlikuje od ostalih oblika kolektivnog djelovanja društva kroz povijest. 'Nacionalne društvene pokrete' kakve mi danas poznajemo, Sidney Tarrow objašnjava kao rezultate „...strukturnih promjena povezanih s kapitalizmom, od kojih su ključne bile razvitak komercijalnog tiska i novih modela udruga i socijalizacije“ (Tarrow,1997 iz Mesić,1997). Za Tarrowa su društveni pokreti grupe ljudi koje bivaju izazvane određenim problemom te teže solidarnosti i zajedničkim svrhama u supostojanju s vladajućim klasama i moćnicima (Mesić, 1997).

Međutim, što to potiče ljude da djeluju u društvenoj organizaciji koja se pretežito bavi zaštitom prava životinja? U takvoj vrsti, altruističnih, organizacija prvenstveno je cilj postići dobrobit drugog bića pa čak i ako to ponekad znači i narušavanje vlastite dobrobiti (Monroe, 1994 iz Vukelić 2012). Dakle, radi se prvenstveno o zauzimanju za deprivilegirane grupe ili cjelokupne vrste kojima članovi organizacije sami ne pripadaju.

Pošto djelovanje ovakve vrste društvene organizacije ne možemo primarno povezati uz racionalno djelovanje pojedinca, zbog potencijalne mogućnosti samostalnog narušavanja njegove dobrobiti, sistem funkcioniranja tih organizacija pronalazi se u emocionalnim osnovama djelovanja (Vukelić, 2012). Popularnost emocionalnih aspekata djelovanja društvenih pokreta, od strane istraživača i teoretičara, dobivaju tek u devedesetim godinama dvadesetog stoljeća što u konačnici dovodi do temeljitijeg razumijevanja djelovanja društvenih pokreta.

Pokreti za zaštitu životinja su, dakle, altruistički društveni pokreti koji djeluju pretežito na emocionalnoj bazi te suosjećanje i empatija bivaju jedne od glavnih motivacija za djelovanje.

5.2 PeTA

Kao najveća neprofitna organizacija za zaštitu prava životinja, PETA (People for the Ethical Treatment of Animals) se fokusira na četiri sfere u kojima je zabilježeno da životinje najviše pate:

- Tvorničke farme
- Trgovine odjeće
- Laboratoriji
- Industrija zabave

Organizacija je osnovana 1980. godine od strane Ingrid Newkirk koja i danas djeluje kao predsjednica organizacije. Sjedište im je u Norfolk, Virginia te aktivno radi tristo djelatnika dok broje 3 milijuna članova uz dodatne podrške.

Zalažu se za odbacivanje specizma, ideje da su životinje vlasništvo ljudi te korištenje životinja u bilo kave svrhe poput hrane, odjeće, zabave ili istraživanja. Poznati su po svojim agresivnim medijskim kampanjama koje su često popraćene podrškom poznatih zvijezda poput Pamele Anderson, Drew Barrymore ili Johna Gielguda.

Slogan organizacije glasi *'Životinje nisu naše da ih jedemo, nosimo, na njima eksperimentiramo, ili ih zlostavljamo na bilo koji način'* te se na njihovoj službenoj stranici može pronaći pismo predsjednice i osnivačice organizacije:

Prijatelji,

Pročitala sam mnoštvo dobrih i važnih knjiga u moje vrijeme, ali jedna mi je promijenila život, i to je knjiga Animal Liberation. Odrasla sam zaprepaštena činjenicom da se prema životinjama postupa nasilno te uvijek vjerovala u mogućnost postupanja dobro prema njima, ali svejedno sam mislila da je u redu iskorištavati ih, što znači davati im velike kaveze, na primjer, te ako 'moraju' biti ubijene, učiniti to što je moguće bezbolnije.

Kada sam pročitala Animal Liberation, shvatila sam da sam u srcu uvijek vjerovala nešto puno dublje od toga. Vjerovala sam što je Dr. Singer zagovarao—da nam je potreban radikalno drugačiji pristup, novi način doživljavanja životinja. Umjesto toga da gledamo na sve druge vrste koje žive na Zemlji našima da ih preoblikujemo u hamburgere, torbe, živuće budilice, zabavljače, epruvete za testiranje s brkovima, i tako dalje, moramo ih poštovati kao živa bića, kao druge individualce i obitelji i plemena koji imaju jednake interese doživljavanja sreće i ljubavi i življenja bez nepotrebne boli i uznemiravanja, jednako kao i mi.

Za mene, Logika Dr. Singera bila je besprijekorna: Ako nam je stalo do životinja, ne bi li nam trebalo biti dovoljno stalo do njih da ih pustimo da žive u miru ? Animal Liberation, više nego bilo što drugo, dalo mi je poticaj da započnem PETA-u. Nadam se da ćete iz nje izvući jednako puno kao i ja.

Srdačan pozdrav,

Ingrid E. Newkirk, Predsjednica

Organizacija dakle biva osnovana iz egzistencijalnih uvjerenja koji su motivirani emocijama, suosjećanjem i vjerom u jednakost svih bića na svijetu, te nastoji postići tretiranje životinja jednako kao i tretiranje ljudskih bića.

5.3 Početci organizacije PeTA

Prije osnivanja neprofitne društvene organizacije PETA, mogućnost zalaganja za životinje bila je prvenstveno usmjerena na volontiranje u utočistiima za životinje te udomljavanje životinja. Tek PETA započinje borbu protiv bilo kakve vrste nasilja nad životinjama, propitkuje nužnost korištenja životinja kao prehrambeni proizvoda te ukazuje na sumanutost i nepotrebu korištenja životinja kao sredstva za laboratorijsko testiranje. Kroz svoj rad promovirali su 'zdravu vegansku prehranu' i načine na koje se može obavljati svakodnevna kupovina bez narušavanja dobrobiti životinja. Započeli su s protestima protiv laboratorijskih testiranja na životinjama te otkrivali što se zapravo događa tamo. (PETA, 2015)

Prvi slučaj, kojim su uspjeli dokazati i kriminalno osuditi eksperimentiranje na životinjama u Sjedinjenim Državama, dogodio se 1981. godine i poznat je pod nazivom 'Silver Spring monkeys case'. Ujedno započinju provođenje tajnih istraga gdje uspijevaju u

razotkrivanju mnogih slučajeva nasilja nad životinjama te nakon dvije godine pregovaranja i preko četiristo demonstracija, McDonalds postaje prvi fast-food lanac koji pristaje i započinje s poboljšanjem bazičnih potreba za blagostanje životinja u farmama. (PETA, 2015)

PETA kao organizacija koja se bori za prava životinja svoje stavove gradi na nespecističkim uvjerenjima. Kao što je McDonalds započeo humanije tretiranje životinja na farmama postoji još mnoštvo primjera gdje se manifestirao korak naprijed u pridobivanju životinjskih prava.

5.4 Novospecističko usmjerenje prema nespecizmu

Pošto prema Joan Dunayer definicija nespecizma uključuje jedino situacija u kojoj su životinje u potpunosti jednake ljudskim bićima te uključuju sva jednaka prava kao i pravo na život idući primjer svrstat ću u kategoriju novospecističkog usmjerenja jer mu je primarni cilj humanije tretiranje životinja u klaonicama i na farmama te se to može smatrati prvim korakom prema nespecističkom poimanju ne-ljudskih bića.

Američka je doktorica znanosti Temple Grandin zbog svog visoko funkcionalnog autizma uspjela djelovati kao filozofski vođa pokreta za dobrobit životinja, s uvjerenjem da životinje, ako ih već koristimo u svoju korist, moraju od nas dobiti barem malo časti i dostojanstva. Zbog svog autizma ima sposobnost razumijevanja osjećaja odbačenosti i straha stoke koju se priprema za klanje te zbog toga djeluje u svrhu humanijeg postupanja prema životinjama. Na temelju toga se promovira poboljšanje standarda na farmama i u klaonicama kako bi stoka manje patila i osjećala strah. Pošto su životinje već naše vlasništvo, Grandin naglašava kako je nužno da se mi brinemo o tome da te životinje ne pate. Ona naznačuje na razliku između materijalnog vlasništva i vlasništva nad životinjama. Životinje imaju sposobnost osjećanja boli i straha te nama zakonski nije dopustivo učiniti da one pate: „Zakon

i kultura Ujedinjenih Država zahtijevaju da, iako je krava vlasništvo čovjeka, on ima određene odgovornosti spram nje a nikakve odgovornosti spram njegovog šarafcigera. On može biti optužen za zlostavljanje životinja te ujedno kažnjen ukoliko tuče ili izgladnjuje svoju kravu. Ti zakoni su konstruirani kako bi se sprijačila patnja životinja.“ (Grandin, 2002).

Humanije postupanje prema životinjama utemeljeno je već i u državnom zakonodavstvu Ujedinjenih Država. Činjenica jest da su životinje živa bića te, iako si dajemo za pravo da budu naše vlasništvo, nemamo pravo spram njima se odnositi prema idejama starospecističkih standarada. Životinje koje već 'moraju' biti ubijene trebaju posjedovati pravo na ispravno tretiranje prije smrti. Iako ih se namjerava ubiti one imaju pravo živjeti dostojanstveno i sretno jednako kao i svaki ljudski pojedinac na svijetu.

6. ZAKLJUČAK

U današnjem modernom društvu ljudska bića samostalno su si zadala pravo na posjedovanje životinja. Čovjek, dakle, životinje smatra svojim privatnim vlasništvom do čega je došlo starospecističkim uvjerenjem kako životinje služe ljudima i njihovim konformističkim potrebama. Činjenica je, međutim, da su se ljudska bića u velikom broju odmaknula od starospecističkog poimanja životinja te ih više ne smatraju bezvrijednim bićima koja se smije degradirati samo na temelju toga što ne pripadaju ljudskoj vrsti. Mnogi ljudi, stoga, smatraju kako je neprihvatljivo ne-ljudska bića, iako su još uvijek ljudsko vlasništvo, tretirati na način kojim bi one patile te se to uspjeva manifestirati i u zakonodavstvu nekih država, no, problem se javlja kada se zbog kapitalističkog sistema u kojem živimo čak i to pravo, pravo da ne pate, oduzima zbog sumanutog razloga kao što je profit kapitalista. Bez obzira na industriju koja provodi eksploataciju životinja, bila to mesna industrija, farmaceutska industrija, kozmetička industrija,... vjerojatnost da je mučenje i eksploatacija tih životinja nepotrebna i neprihvatljiva zasigurno se poklapa sa etičkim standardima mnogih ljudi novospecističkog stajališta, kamoli ljudi nespecističkog stajališta.

Unatoč zakonskoj i moralnoj neprihvatljivosti zlostavljanja i eksploatiranja životinja moguće je pronaći pregršt primjera gdje su takvi slučajevi aktivno provođeni, međutim, uspješno zataškani, čak bi se moglo reći i kamuflirani. Opravdanja koja se pružaju kako bi se ti činovi objasnili uvijek sežu u smjeru poput toga da su ti činovi prvenstveno provođeni za dobrobit ljudi ili za javno dobro. Opravdanja poput tih nikako nebi trebala biti prihvatljiva, jer profit kapitalista zasigurno ne bi smio dominirati nad patnjom milijuna ne-ljudskih bića. U već navedenom primjeru ropstva i seksizma jasno se može iščitati kako se društveno konstruirane vrijednosne komponente drastično mogu mijenjati na temelju etičkih standarda

koji su aktualni. Jednako kako se smatralo da američki crni robovi nemaju nikakve vrijednosne karakteristika bijelog američkog aristokrata danas veliki broj ljudi smatra kako životinje nemaju nikakve vrijednosne komponente ljudi te zbog toga ne mogu biti jednako tretirane kao ljudi. U tom slučaju ironično je kako te vrijednosne norme uvijek konstruiraju dominirajuće elite kojima sama njihova pozicija u hijerarhijskoj strukturi društva ovisi o eksploataciji, nekada ljudi kao životinja, no danas prvenstveno životinja. Čovjek biva i dalje eksploatiran, međutim, životinje ostaju robovi. Pitanje toga tko će biti eksploatiran i na koji način ovisi samo o moćnicima koji konstruiraju cjelokupnu sliku društva po kojoj se svi nastoje ravnati. Nekada su robovi i žene bili na jednakoj poziciji kao i životinje, no to se s vremenom promijenilo.

Nastojanje opravdavanja specističkih stavova činjenicom kako životinje ne posjeduju samosvijest, osjećaj boli ili ljubav prema svojim mladima zasigurno ne može biti prihvatljiv uz mnoge dokaze da oni sve to naravno posjeduju. Od dokaza koji su od svakog pojedinca udaljeni jednim klikom te o njima mogu čitati na online člancima ili pogledati na kućnim videima koji su javno dostupni do znanstvenih dokaza od kojih su neki prethodno navedeni u ovome radu. Ljudski konstrukt definiranja i određivanja samosvijesti ne-ljudskih bića svakako ne bi trebao biti jedini i u potpunosti prihvatljiv način proučavanja samosvijesti. Jednako kako Dunayer tvrdi, jednako tako i ja smatram kako si ljudska bića ne bi smjela za pravo davati određivati samosvijest ili svijest drugih ne-ljudskih bića.

Kroz ovaj rad upoznati smo s dva moguća stajališta po pitanju prava životinja. Nastojanje postizanja prava životinja moguće je provoditi novospecističkim ili nespecističkim stavovima. Primjer nespecističkog aktivizma koji je naveden jest aktivizam organizacije PETA. Oni su otvorili pitanje ravnopravnosti životinja s ljudskim bićima te nastoje ostvariti svoja uvjerenja i boriti se za njihova prava. Zalažu se za pravo životinjske vrste na život i na iskustvo sreće i

blagostanja. Zbog novine svojih stavova, koja počinju stupiti pod reflektore tek s današnjim modernim društvom, PETA postaje veliki neprijatelj bogatim mesnim, farmaceutskim i modnim industrijama koje su svoj profit prvenstveno gradile na izrabljivanju i zlostavljanju životinja. Sistem djelovanja emocionalnim menadžmentom jedini je način da privuče pažnju društva te uspije pobuditi suosjećanje i empatiju koji su glavni i jedini motivatori za reduciranje i u najboljem slučaju eliminiranje antropocentričnog djelovanja današnjega društva.

Nespecistički stavovi prema kojima djeluje organizacija PETA, u jednu ruku se može nazvati radikalnim stavovima po pitanju borbe za prava i jednakost životinja pošto postoje, prema Dunayer, novospecistički stavovi koji nastoje izboriti jednakost ljudskih i neljudskih bića, međutim, uz djelomično manje radikalne stavove i usmjerenja. Prema tako zvanim novospecističkim stavovima nastoji se izboriti za jednakost životinja i ljudi međutim, ujedno se nastoji uzeti u obzir kako je u današnjem društvu čovjek još uvijek u mogućnosti životinje tretirati kao svoje vlasništvo. To je, nažalost, činjenica koju se ne smije izbaciti iz konteksta borbe za prava životinja.

Pošto životinje još uvijek mogu biti vlasništvo ljudi, nužno je, po pitanju borbe za jednakost ljudi i životinja, prvenstveno doseći cilj da se ne-ljudska bića tretiraju s poštovanjem. Singerova teorija jednakog uvažavanja interesa u ovom slučaju mora imati vodeću ulogu. Ne smije se dopustiti da ne-ljudska bića tokom svog života bivaju eksploatirana, zlostavljana te bezobzirno ubijena samo radi ljudskih konformističkih potreba ili profita. Svakako se slažem s tvrdnjom kako bi ljudska i životinjska jednakost morala imati težinu činjenične tvrdnje te kako bi se bilo kakve naznake specizma trebale nastojati eliminirati. Međutim, sumnjam kako se jednakost može postići radikalnim ukidanjem tisućljetnih praksi ljudi. Nužno je imati na umu moralnost ljudskog postupanja spram životinja te nastojati ne podržavati specističke prakse kojima se maksimizira njihova

eksploatacija i patnja. Životinje kao bića, iako fizički ne jednaka ljudima, neizbježno treba spoznati prema etičkim odrednicama jednakosti, te uvidjeti kako su sva bića jednaka te stoga moraju imati mogućnost biti zakonom štićena. Jednako kako se jednakost ljudi kroz povijest mijenjala, može se uočiti kako se odnos ljudskih spram ne-ljudskih bića kontinuirano mijenja te na taj način je vrlo moguće kako će se u budućnosti postići jednakost ljudskih i ne-ljudskih bića.

7. LITERATURA

1. About PETA, URL: <http://www.peta.org/>
[Posjećeno 27.6.2015.]
2. Banks, William P., 2009. *Encyclopedia of Consciousness*, Pomona College, Claremont, CA, USA
3. DeMello, Margo, 2012. *Animals and Society: An Introduction to Human-animal Studies*, Columbia University Press
4. Dunayer, Joan, 2004. *Specizam*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
5. Grandin, Temple, 2002. *Animals Are Not Things*, Colorado State University
URL: <http://www.grandin.com/welfare/animals.are.not.things.html>
6. Jackson, Mick, 2010. *Temple Grandin*
7. Mesić, M., 1997. *Teorija društvenih pokreta – Američke perspektive*, Zagreb, Odsjek za sociologiju URL:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32179

8. Singer, Peter, 2003. *Praktična etika*, KruZak, Zagreb
9. Vukelić, Jelisaveta, 2012. *Emocije i društveni pokreti-slučaj pokreta za zaštitu prava i dobrobiti životinja u Srbiji*, Izvorni naučni članak, Univerzitet u Beogradu